

הרב ד"ר דוד זפרני

"ולא תלמד אשה סופרים"

המקור היחיד, שדן בשאלה, האם מותר לאשה לשמש מורה, הוא משנת קידושין (פ"ד, יג): "לא ילמד רווק סופרים ולא תלמד אשה סופרים". רש"י ד"ה סופרים פירש: "מלמדי תינוקות. כלומר לא ירגיל רווק עצמו להיות מן הסופרים [...] וכן לא תלמד אשה סופרים לא תרגיל עצמה להיות ממלמדי תינוקות"¹.

במאמר קצר זה ידונו השאלות הבאות: א. טעם האיסור. ב. האם הלכה זו נוהגת גם בימינו? ג. האם מותר לאשה ללמד גם זכרים בכל גיל?

א. טעם האיסור

בבבלי קידושין הוסבר טעם האיסור: "רווק, משום אמהתא דינוקי (רש"י: אמותיהם של תינוקות, שמלויות אללו לכציל את צניכן לצית הספר) אשה משום אבהתא דינוקי"² (אבותיהם של התינוקות). רש"י רצה לומר שהאמהות, המביאות את בניהן לבית הספר, יש חשש שיבואו לידי יחוד עם המורה. וכן האבות המביאים את בניהם יכולים לבוא לידי יחוד עם האשה - המורה. אם כן, מדוע אסרה המשנה על רווק להיות מורה, וכי לאדם נשוי מותר להתייחד עם אמותיהם של תינוקות? לפיכך, עלינו לומר לא איסור יחוד הוא שעומד בבסיס פירוש של רש"י, אם כן מהו איסור זה? כמו כן יש לברר באיזו אשה מדובר, האם באשה פנויה או נשואה?

רבי מנחם בן שלמה המאירי³ פירש: "לא ילמד רווק סופרים, וטעם האיסור [...] יש לחוש באמותיהן שמוליכות את בניהן לבית הספר, ויצרו מתגבר בהן. ודוקא רווק שיצרו מתגבר, אבל אלמון מותר. וכן ילא תלמד אשה סופרים מחשש אבותיהם, שבאים בגלל בניהם ונמצאו מתייחדים עמה"⁴. למדנו מדבריו,

1. בבלי קידושין פב, ע"א.

2. שם.

3. חי בפרובאנס (דרום מזרח צרפת) נולד בשנת 1249 ונפטר בשנת 1315. חיבר פירוש לחלק ניכר ממסכתות השי"ס, וקרא לו בשם "בית הבחירה".

שטעם האיסור ל"לא ילמד רווק סופרים" הוא בגלל "שיצרו מתגבר עליו". וטעם זה שייך רק ברווק ולא בנשוי או במי שהיה נשוי. ואילו הטעם האיסור של "ולא תלמד אשה סופרים" הוא **מטעם יחוד**. ולפי זה, אשה זו שנוכרה במשנה, היא בין פנויה בין נשואה.

אלא שיש עדיין לעיין בדבריו. מדוע ברווק אין חשש יחוד, הרי אמותיהם של תינוקות מביאות את בניהן לבית הספר, ויכול להיות חשש יחוד? על שאלה זו השיב הרב אליעזר ולדינברג⁵: "שדבר אין להם בזה בכדי לדבר עם מורם, אלא ביאתן הוא בגלל זה בלבד בכדי להוליך את בניהם לבית הספר; ומשום כך אין בזה שפיר חשש ליחוד [...] ומשא"כ (=ומה שאין כן) באשה, דאבותיהם באים בגלל בניהם, והיינו לדבר עם המורה. ולכן, בזה יש כבר האיסור משום שנמצאו מתייחדים עמה"⁶.

לפי דבריו, המשנה חילקה בין רווק ללא רווק, כי איסור ייחוד אין כאן, שהרי האם אינה מתעניינת במצב הלימודי של בנה⁷ ותפקידה מצטמצם בהבאת בנה לבית הספר ובחזרתו הביתה⁸. וטעם האיסור הוא "שיצרו מתגבר עליו", ובוה שייך לחלק בין רווק ללא רווק. ברם טעם האיסור של "ולא תלמד אשה סופרים" הוא משום יחוד, שהרי אבותיהם של תינוקות הם שבאים להתעניין במצב הלימודי של בניהם, וכאן יש חשש של ייחוד. ולפי זה יש לומר שהאשה שבה מדובר היא בין פנויה בין נשואה.

אלא שהסבר זה מעורר קושי אחר. הלכה פסוקה היא בשולחן ערוך: "אשה שבעלה בעיר, אין חוששין להתייחד עמה מפני שאימת בעלה עליה"⁹. ולפי זה אשה נשואה, שבעלה בעיר מותר לה להיות מורה, שהרי אין כאן איסור ייחוד. הרב אליעזר וולדינברג דן בשאלה זו וכתב: "דכאן הוי קורבא טפי (שכאן יש קירבה יתירה) עבור בניהם, מעצם התקנה שתיקנו בכאן, שלא תלמד כדי להרחיקם מן העבירה"¹⁰. ביאור דבריו, השולחן ערוך מתיר ייחוד עם אשה

4. "בית הבחירה" לקידושין, מהדורת אי סופר, ירושלים 1963, עמ' 351-352.

5. נולד בשנת 1917, כיהן כאב בית דין בירושלים. בספריו "ציץ אליעזר" הוא עונה על הרבה שאלות מודרניות, במיוחד בשטח ההלכה והרפואה.

6. "ציץ אליעזר" חלק ו, סימן מ, פכ"ז.

7. כך צריך להניח היה המצב בתקופת המשנה והתלמוד.

8. הוכחה לכך מצויה בפסיקתא רבתי (איש שלום) פרשה מג ד"ה דבר אחר יכי כעסותה צרתה גם כעסי (שמואל אי, א, ו) "שהיתה פנינה מכעסת [את] חנה כעס בתוך כעס, ומה היתה עושה, אמר רבי נחמן בר אבא היתה פנינה משכמת ואומרת לחנה אין את עומדת ומרחצת פניהם של בניך כדי שילכו לפני הספר, ובשש שעות היתה אומרת אין את עומדת ומקבלת את בניך שבאו מבית הספר, זה וכעסתה צרתה גם כעסי".

9. אבן העזר סימן כב, סעיף ח.

10. ראה הערה 6.

שבעלה בעיר רק באקראי. אולם במקרה דנן נוצרת קירבה יתירה בין האשה המורה לבין האבות הבאים להתעניין במצב בניהם, שהרי אין מדובר במקרה חד פעמי. לפיכך, ההיתר של השולחן ערוך אין לו מקום במקרה דנן. נמצאנו למדים, שטעם האיסור לאשה לשמש מורה הוא משום יחוד, ואיסור זה תקף בין בפנויה בין בנשואה.

ב. האם הלכה זו נוהגת בימינו?

בתקופת המשנה והתלמוד, היו שני סוגים של בתי ספר: בתי ספר ציבוריים ובתי ספר פרטיים. על קיומם של בתי ספר ציבוריים תעיד תקנתו של יהושע בן גמלא: “דאמר רב יהודה אמר רב, ברם זכור אותו האיש לטוב, ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל [...] עד שבא יהושע בן גמלא¹¹ ותיקן שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר; ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע”¹².

מיקומם של בתי הספר הציבוריים היה בדרך כלל בבתי הכנסת, כפי שעולה מהמקורות דלהלן. בירושלמי מגילה נאמר: “דא”ר (דאמר ר’) פינחס בשם ר’ הושעיה, ארבע מאות ושמנים בתי כנסיות היו בירושלים, וכל אחת ואחת היה לה בית ספר ובית תלמוד: בית ספר למקרא ובית תלמוד למשנה. וכולהם עלה אספסיינוס”¹³. ובבבלי גיטין (נט, ע”א) נאמר: “אמר רב יהודה אמר שמואל משום רבן שמעון בן גמליאל [...] ארבע מאות בתי כנסיות היו בכרך ביתר, ובכל אחת ואחת היו בה ארבע מאות מלמדי תינוקות, וכל אחד ואחד היו לפניו ארבע מאות תינוקות של בית רבן [...]”.

לקיומם של בתי הספר הפרטיים יש הוכחה מהמשנה ומהתלמוד הבבלי. במשנת בבא בתרא (פ”ב, ג) נאמר: “חנות שבחצר, יכול למחות בידו ולומר לו: איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין [...] ואינו יכול למחות בידו ולומר לו: איני יכול לישון [...] ולא מקול התינוקות”. כלומר, מי שפתח חנות בחצר, שיש בה דיירים אחדים, יכולים הדיירים לעכב בעדו בטענה “איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין”. אבל מי שפתח בית ספר פרטי בחצר, אין הדיירים יכולים לעכב בעדו בטענה “איני יכול לישון מקול התינוקות”.

11. בירושלמי כתובות פ”ח הלכה יא, לב ע”ג מיוחסת תקנה זו לשמעון בן שטח. חוקרים דנו בסתירה שבין שני התלמודים. נציין אחדים מהם: דרייזין, נ: תולדות החינוך היהודי, ת”א תשכ”ח, עמ’ 41-55; הלוי י”א: דורות הראשונים, פפדי”מ תרס”ו (ד”צ ירושלים תשכ”ז), חלק שני, עמ’ 465-468; מוריס, נ: תולדות החינוך של עם ישראל, ירושלים 1977, כרך א, עמ’ 65-75.

12. בבלי בבא בתרא כא, ע”א.

13. פ”ג הלכה א, עג ע”ד.

כך הסביר רבא¹⁴ "ולא מקול התינוקות", בתינוקות של בית רבן ולאחר תקנת יהושע בן גמלא. כלומר, תקנת יהושע בן גמלא נתנה תוקף חוקי לקיומם של בתי ספר פרטיים. וראיה נוספת לקיומם של בתי ספר פרטיים בביתו של המלמד - מהסיפור הבא: "דרב אשכחיה לרב שמואל בר שילת דהוה קאי בגינתא, א"ל (אמר ליה) שבקתיה להימנותך. אמר ליה הא תליסר שנין דלא חזיא לי, והשתא נמי דעתאי עלויהו"¹⁵.

מכל המקורות הנ"ל, אין הוכחה שנישים לימדו לא בבתי ספר ציבוריים ולא בבתי ספר פרטיים. אולם בתקופה הבתר-גאונית אנו יודעים, שבתו של ר' שמואל בן עלי¹⁶ הייתה בקיאה במקרא ובתלמוד, והייתה מלמדת בחורים דרך חלון חדרה¹⁷.

בן דורו של ר' שמואל בן עלי, הרמב"ם, נשאל אודות אשה שבעלה "לא הניח לה מה שתאכל בו [...] ונעדר שלוש שנים [...] ולה את המלמד הקטנים המקרא, ולאשה ידיעה במקרא. שאלה את אחיה ובקשה ממנו שתלמד עמו הקטנים מקרא, כדי להשיג מה שתחייב בו נפשה ונפשות בניה [...] ובא מן הנסיעה ומצאה מלמדת הקטנים מקרא אצל אחיה [...]".¹⁸ מקרה זה היה במצרים.

על אשה מלומדת בשם אסנת בת הרב שמואל בכורדיסטאן, אנו קוראים שהיא עזרה לבעלה, הרב יעקב מזרחי, ללמד את התלמידים¹⁹. בתקופה יותר מאוחרת (1654-1655), אנו קוראים בספרו של הקראי משה ירושלמי "וראיתי [בחברון] אשה אחת מלמדת תינוקות"²⁰.

מפנקסי קהילת לוגו באיטליה, שרדו רשימות של מורות, שלימדו ילדים וילדות. הנה דוגמאות אחדות:

- א. "מזקנה אחת טובה וחסידה [...] מנעוריה מלמדת לנערים אלפא ביתא"²¹.
- ב. "מרת מרים אצאילו שכל ימיה [...] מלמדת לנערים"²².

14. דבריו הובאו בבבלי בבא בתרא כ, ע"ב-כא, ע"א.

15. בבלי בבא בתרא ח, ע"ב. תרגום: שרב מצאו לרב שמואל בר שילת (י"היה אחד מגדולי המלמדים בתקופת רבי), שהיה עומד בגינתו. אמר לו רב, עזבת את מהימנותך (שהרי כשאתה בגינה אינך נותן את דעתך על תלמידיך), ענה לו רב שמואל בר שילת, זה שלוש עשרה שנה שלא ראיתי את גינתך, וגם עכשיו דעתי עליהם (על התלמידים).

16. ראש ישיבת בגדד בין השנים 1164-1194. ראה עליו באנציקלופדיה העברית, כרך לב, עמ' 44-45.

17. ראה שם, ראה, עוד, אסף, ש: מקורות לתולדות החינוך בישראל (עורך: גליק ש), ניו יורק וירושלים תשס"א, כרך ב, עמ' 22, 37-38. מכאן ואילך. מהדורה זו תצויין: אסף ומספר העמוד.

18. ראה אסף, עמ' 505-506.

19. ראה אסף, עמ' 593.

20. אסף שם, עמ' 473.

21. אסף, עמ' 352 מספר 1.

22. אסף, עמ' 353 מספר 5.

שתי הנשים הניל לימדו נערים, על הנשים דלהלן נאמר שהן לימדו תינוקות:
 א. “מרת שרה נחמה [...] ומלמדת תינוקות”²³.
 ב. “מרת חנא יחייא טריויס [...] מלמדת בנים ובנות”²⁴.
 על האשה הבאה נאמר שהיא לימדה תורה. “הזקנה מרת יוכבד סיני [...] מלמדת תורה בכל כוחה”²⁵.

גם בקהילת פיררה לימדו נשים, כפי שעולה מהתקנות שנעשו על ידי ראשי הקהילה בשנת 1767²⁶: “אותן המורות שהממונים יבחרו בהן, ויחשבו אותן לראויות למלא את תפקידן, תלמדנה את הא”ב וצירופי האותיות עד שידעו התלמידים לקרוא בשגרה את הפסוק עם הטעמים באיזה שהוא מקום במקרא”²⁷.

העולה מכל האמור, שהחל מן המאה השתים עשרה ועד למאה השמונה עשרה שימשו נשים מורות בבגדד, בארץ ישראל, במצרים, בכורדיסטאן ובאיטליה. ולמותר לציין שגם במאה העשרים ובמאה שלנו אכן כך היה כמעט בכל העולם. ויש לברר מניין נובע ההיתר לאשה לשמש מורה. שניים מפוסקי זמננו עסקו בשאלה זו, ושניהם מסתמכים על פסקיהם של הרמב”ם ושל מרן ר’ יוסף קארו, בשולחן ערוך. נפנה תחילה לפסקו של הרמב”ם.

הרמב”ם בהלכות תלמוד תורה פסק: “ומי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות, מפני אימותיהן שהן באין אצל בניהן. וכן האשה לא תלמד תינוקות, מפני שאבותיהן שהן באים אצל הבנים”²⁸. לכאורה עולה מכאן איסור מוחלט לאשה ללמד תינוקות. ובהלכות איסורי ביאה פסק הרמב”ם: “מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות, מפני שאמות הבנים באות לבית הספר לבניהם ונמצא מתגרה בנשים. וכן אשה לא תלמד קטנים, מפני אבותיהן שהן באין בגלל בניהם ונמצאו מתייחדים עמה”²⁹.

לכאורה נראה שההבדל בין שני הפסקים הוא, שבהלכות תלמוד תורה הרמב”ם לא הסביר את טעם האיסור, שהרי הנימוק: “מפני אמותיהן שהן באין אצל בניהן” אין בו בנותן טעם האיסור. ואילו בהלכות איסורי ביאה הוא מסביר את טעם האיסור: “ונמצא שמתגרה בנשים”. כלומר זה שאין לו אשה אסור לו ללמד תינוקות, כי האמהות הבאות אצל בניהן גורמות לו לגירוי יצרן. וכן ביחס לאשה הוסיף הרמב”ם בהלכות איסורי ביאה “ונמצאו מתייחדים עמה”, והאיסור הוא ייחוד.

23. אסף, עמ' 353 מספר 5.

24. אסף, מספר 9.

25. אסף, עמ' 354 מספר 11.

26. אסף, עמ' 361.

27. אסף, עמ' 365.

28. הלכות תלמוד תורה פ”ב, ד.

29. הלכות איסורי ביאה פכ”ב, יג.

אולם כאשר מדקדקים בדברי הרמב"ם רואים, שהרמב"ם הוסיף בהלכות איסורי ביאה שתי מילים, שאינן בהלכות תלמוד תורה, "מפני שאמות הבנים באות לבית הספר". מה ראה הרמב"ם להוסיף שתי מילים אלה? גם השולחן ערוך ביורה דעה הלכות תלמוד תורה³⁰ העתיק³¹ את לשון הרמב"ם מהלכות תלמוד תורה הנ"ל. ובאבן העזר הלכות אישות³² העתיק את לשון הרמב"ם מהלכות איסורי ביאה. וגם עליו יש לשאול מה ראה להוסיף בהלכות אישות את שתי המילים "לבית הספר".

שניים מפוסקי זמננו שדנים בעניין זה הם: הרב משה פיינשטיין ז"ל ויבלחטיי הרב אליעזר ולדינברג.

הרב משה פיינשטיין כתב: "במדינתנו כאן, כמעט ברוב ישיבות קטנות, מקבלין נשים, בין פנויות בין נשואות, למורות בין ללימודי קודש בין ללימודי חול, ואין מוחה. ואף שהוא מפני הדוחק, שאיכא (שיש) חסרון מורים בכאן, וגם לשכור אנשים למורים הוא הוצאה גדולה הרבה, מ"מ הא ודאי צריך טעם להיתר זה.

ונראה דהוא ע"פ (על פי) מש"כ (מה שכתב) הטי"ז³³ באה"ע (אבן העזר) שם, לתרץ מה שברישא, במי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות, כתב המחבר 'מפני שאמות הבנים באות לבית הספר לבניהם ונמצא מתגרה בנשים, ובסיפא באשה כתב 'מפני אבותיהם שהם באים בגלל בניהם ונמצאו מתייחדין עמה'. שברישא שנקט 'לבית הספר', ששם מתקבצים מלמדים הרבה ואין שם יחוד רק גירוי, אבל באשה שהיא מלמדת בביתה יש חשש יחוד עי"ש, [...] ולכן נמצא להטי"ז, שבבית הספר שאיכא הרבה מלמדים, שליכא (שאינן) איסור יחוד, ליכא איסור לנשים להיות מורות שם, והאיסור לאשה להיות מלמדת תינוקות הוא רק בביתה. וכיון שבכאן לא נמצא מורים ומורות, שמלמדים בביתם וכל הלימוד לתינוקות הוא בבית הספר הכללי, שנקראו אצלנו בשם ישיבות קטנות - ליכא האיסור. ומהאי טעמא ליכא איסור להנשים להיות מורות בבתי הספר של המדינה עם תינוקות של נכרים, שג"כ הם שלא במקום יחוד"³⁴.

מה שהביא הרב פיינשטיין בשם הטי"ז בהסברו על השולחן ערוך, הביא הרב א' ולדינברג בשם ה"בית חדש"³⁵ בהסברו על הרמב"ם. וזה לשונו של הרב

30. סימן רמה, סעיפים כ-כא.

31. זו דרכו של מרן שהוא מעתיק בדרך כלל את לשון הרמב"ם.

32. סימן כב, סעיף כ.

33. ה"טורי זהב", המחבר הרב דוד בן הרב שמואל הלוי מלבוב, נפטר בשנת 1667. ראה עליו אצל חיים מיכל: אור החיים, ירושלים תשכ"ח, עמ' 351-353; שעוועל, ח"ד: דברי דוד, ירושלים תשנ"ג, עמ' 5-12.

34. אגרות משה חלק יורה דעה ג', סימן עג.

35. הרב יואל סירקיס נפטר במחצית הראשונה של המאה השבע עשרה. ראה עליו אצל מ' אלון: המשפט העברי, ירושלים תשל"ג, עמ' 1081.

ולדינברג: "בדומה לזה מצינו להבי"ח (להבית חדש) בטור אה"ע ס"י כב, שכותב דהסביר דברי הרמב"ם על שבאיש המלמד כותב לשון גירוי ובאשה המלמדת לשון יחוד [...], משום דנראה דאיש המלמד תינוקות מסתמא אינו מלמד בבית שהוא דר שם, אלא בבית הספר שיושבים שם שורות שורות: כת לומדי מקרא, כת לומדי משנה, כת לומדי תלמוד. אי"כ אין שם יחוד כלל; אלא חששא דגירוי בנשים. ולפיכך, אין איסור אלא באין לו אשה כלל, אבל ביש לו אשה; אעפ"י שאינה עמו אין לחוש אף לגירוי. אבל אשה שאינה מלמדת לקטנים בבית הספר אלא בבית שהיא דרה בו, ולשם איכא חששא דיחוד, כשאין בעלה עמה, ומש"ה (ומשום הכי = ומשום כך) נקט הרמב"ם בבית הספר גבי איש המלמד תינוקות עיי"ש [...].

הרי למדנו, גם לפי דרכו של הבי"ח בזה, דזה שאסרו באשה המלמדת משום חשש יחוד הוא, מפני שאינה מלמדת בבית הספר אלא בבית שהיא דרה, ואי"כ היכא שאינה מלמדת בביתה אלא בבית הספר, כנהוג בזמנינו, אין לחוש לה משום יחוד כלל³⁶. מדברי שניהם נמצאו למדים, שבזמננו אין איסור לאשה לשמש מורה בבית ספר, באשר שאי אפשר לה לבוא לידי יחוד.

ג. האם מותר לאשה ללמד גם זכרים בכל גיל?

מאחר שנמצא ההיתר לנשים לשמש מורות גם לזכרים, יש מקום לדון בשאלה איזה גילאים מותר לאשה ללמד. למעלה, בסקירה הקצרה על נשים מורות, הראינו שהיו קהילות, שבהן שימשו נשים מורות גם לנערים; והיו קהילות שהגבילו את הגיל רק לקטנים. השאלה שבה נדון כאן היא, האם יש להגביל את הגילאים שמוותר לה ללמד? ומה הן החששות שבעניין זה. בשאלה זו דן הרב ולדינברג.

הרב אי ולדינברג מעלה שלוש חששות בעניין זה: א. האם המורה יכולה לבוא לידי יחוד עם התלמידים; ב. האם יכולה המורה להרגיל את הילדים לדבר איסור; ג. האם יש חשש גירוי של התלמידים. על שלוש השאלות הוא השיב כדלקמן:

"אבל כשהיא מלמדת בבית ספר ציבורי, שהרבה כיתות ומורים ומורות לו, ועין מפקחת על הכל כנגדון המדובר שלנו; וזאת ועוד, שהיא בעצמה מלמדת הרבה ילדים ביחד, ואין ביכלתה ללמד אחד אחד ביחידות, [...] ובכלל לפי מצב בתי הספר של היום שציבוריים המה ועין פקוחה על המורים והילדים גם יחד, יש לומר [...] שאין בכה"ג (בכהאי גוונא = באופן זה) מקום לחששא זו, שלא תרגילים לדבר איסור עמה, בידעה שעיי"כ תקפח את פרנסתה.

36. צ"ץ אליעזר חלק ו סימן מ, פכ"ז.

לאור כל האמור, נלעני"ד להלכה, שלפי המציאות בצורת וסדר הלימודים בבתי הספר של ימינו, אין לחוש משום יחוד לא עם ההורים ולא עם הילדים, וגם לא משום הרגלה לדבר איסור, ומבחינה זאת מותר למורות ללמד בכיתות ילדים, לא מיבעיא עד גיל תשע, אלא גם לרבות אפילו מגיל תשע ומעלה.

אלא דלמעשה אין להתיר שתלמדנה ילדים מגיל תשע ולמעלה מבחינה אחרת, והוא דבהיות שביאתן כבר ביאה לכן יש לחוש שום גירוי דידהו (שלהם) של הילדים, ולשמא יבואו עי"כ שאשה מלמדת אותם ומסתכלים בה בתמידות לידי קישוי והז"ל (והוצאת זרע לבטלה). ויש גם לחנכם לעצם האיסור של הסתכלות בנשים, וחובה על כן על הורי הילדים, המחויבים בחינוכם, לעמוד על זה הדבר, כדי שבניהם יתחנכו לטהרה. וזאת היא גם חובת המחנכים, אשר בידם נמסרים הילדים כדי לחנכם על טהרת הקודש, ומגיל י"ג שנה כבר הילדים בעצמם מצווים ועומדים על כך שאשה לא תלמדם.

ואעפ"י שהאמור לעיל נלעני"ד כן לפי ההלכה, מכל מקום משבח אני את בתי הת"ת שלעולם לא נתנו לנשים להיות מורות לילדים מאז שעברו גיל הגן ונכנסו לחדר ומקיימים עי"כ את 'הנזירה סחור סחור לכרמא לא תקרבי'. [ואין לכחש שיש בזה גם משום כל כבודה וכו' שצריכים להופיע במקום אחד עם מורים וכו', ומשום כך ישנם מודקקים על כך אפילו בילדים בגיל הגן] והילדים מתחנכים מיום עמדם על דעתן, ועוד לפני כן, על ברכי התורה והיראה בקדושה ובטהרה. ובוודאי שבמקומות כאלה שראשית יסודן הוא בכך, אסור לבוא ולשנות את צביונם, ודברי אמורים כמובן על בתי ספר ומוסדות חינוך שמראשיתם מלמדים מורים ומורות בכיתותיהם, ומחזיקים גם מחנכות ופקידות וכו', ואין להאריך יותר. בכבוד רב ובברכה מרובה, אליעזר יהודא וולדינברג³⁷.

מתשובתו עולה שחשש יחוד אין בזמננו, וכן אין חשש שהמורה תרגיל את תלמידיה לדבר איסור. ברם החשש של גירוי התלמידים קיים, ולכן מגיל תשע אין להרשות למורה ללמד זכרים.

לסיכום

האיסור לאשה ללמד תינוקות מטעם יחוד הוא, רק כאשר האשה מלמדת בביתה הפרטי. בבתי הספר הציבוריים, כפי שהם מתנהלים בזמננו אין איסור לאשה ללמד. כמו כן רשאית אשה ללמד גם זכרים עד גיל תשע, כי מגיל זה ואילך הם יכולים לבוא לידי גירוי, ויש למנוע זאת מהם.

37. ציץ אליעזר חלק י"ד סימן צז.